

Identifying the Dimensions and Components of Ayatollah Seyyed Ebrahim Raisi's Governance within the Discursive Framework of the Supreme Leader's Authoritative Discourses

Azim Hamzeian¹, Bahman Fakhraee²

Abstract

In the political system of the Islamic Republic of Iran, governance transcends mere executive management and is deeply intertwined with epistemological, ethical, and religious foundations. Ayatollah Seyyed Ebrahim Raisi, as one of the prominent figures of this system, exemplified a practical model of people-centered and value-based governance during his tenure, which has been repeatedly emphasized and commended by the Supreme Leader of the Islamic Revolution. The present study seeks to identify the dimensions and components of Raisi's governance paradigm through a qualitative thematic analysis of the Supreme Leader's statements. Data were collected from 19 texts, including speeches, appointment decrees, messages and official meetings delivered by the Leader between 2015 and 2024, and were coded using MaxQDA software. Following the analysis, 114 initial codes were classified into 9 sub-themes and 4 overarching themes. The main themes identified include: Strategic Justice Orientation, Revolutionary and Transformative Governance, Resilient and People-based Economy, and Ethical and Dignified Leadership. The findings indicate that Raisi's governance model-rooted in revolutionary values, justice-seeking, modest lifestyle, jihadi management, and direct engagement with the people-represents an indigenous and effective framework of contemporary Islamic governance. This model can be extended to other managerial levels of the country and provides a strategic basis for designing governance structures aligned with the discourse of the Islamic Revolution.

Keywords: Justice-Oriented Governance, Revolutionary Governance, Governance Dimensions, Ayatollah Seyyed Ebrahim Raisi, The Supreme Leader, Authoritative Discourses.

1. Associate Professor, Department of Theology, Faculty of Humanities, Semnan University, Semnan, Iran. (Corresponding Author). ahamzeian@semnan.ac.ir

2. Ph.D. Candidate in Public Administration, Faculty of Economics, Management and Administrative Sciences, Semnan University, Semnan, Iran. bfakhraee@semnan.ac.ir

شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های حکمرانی آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)

عظیم حمزئیان^۱، بهمن فخرائی^۲

پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۷/۱۴

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۲۳

چکیده

در نظام جمهوری اسلامی ایران، حکمرانی مفهومی فراتر از مدیریت اجرایی است و با مبانی معرفتی، ارزشی و دینی گره خورده است. آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی به‌عنوان یکی از چهره‌های برجسته این نظام، نمونه‌ای عملی از حکمرانی مردمی و ارزشی را در دوران مسئولیت خود ارائه کرد که بارها مورد تأکید و تمجید مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) قرار گرفته است. این پژوهش با هدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های الگوی حکمرانی ایشان با روش کیفی تحلیل مضمون و بهره‌گیری از بیانات رهبر معظم انقلاب انجام شده است. داده‌ها از میان ۱۹ متن شامل سخنرانی‌ها، احکام انتصاب، پیام‌ها و دیدارهای رسمی رهبری در بازه زمانی ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۳ استخراج، و در نرم‌افزار MaxQDA شناسه‌گذاری شد. پس از تحلیل داده‌ها ۱۱۴ شناسه اولیه در قالب نه مضمون فرعی و چهار مضمون اصلی طبقه‌بندی شد. مضمون‌های اصلی شامل: «عدالت‌مداری راهبردی»، «حکمرانی انقلابی و تحول‌گرا»، «اقتصاد مقاوم و مردم‌پایه» و «رهبری اخلاق‌مدار و عزتمند» شناسایی شد. یافته‌ها نشان می‌دهد الگوی حکمرانی شهید رئیسی با تکیه بر ارزش‌های انقلابی، عدالت‌محوری، ساده‌زیستی، مدیریت جهادی و ارتباط مستقیم با مردم، الگویی بومی و کارآمد از حکمرانی اسلامی معاصر ارائه می‌کند. این الگو امکان تعمیم به دیگر سطوح مدیریتی کشور را دارد و می‌تواند مبنایی راهبردی برای طراحی ساختارهای مدیریتی متناسب با گفتمان انقلاب اسلامی باشد.

واژگان کلیدی: حکمرانی عدالت‌محور، حکمرانی انقلابی، مؤلفه‌های حکمرانی، آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی، مقام معظم رهبری، بیانات.

۱. نویسنده مسئول: دانشیار گروه آموزشی الهیات، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

ahamzeian@semnan.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اداری، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

bfakhraee@semnan.ac.ir

مقدمه

حکمرانی، در علوم سیاسی و مدیریت عمومی به‌عنوان فرایندی راهبردی، هدایت و ساماندهی امور جامعه را از طریق مشارکت نهادهای رسمی و مردمی دنبال می‌کند (رضایی، ۱۳۹۷؛ کافمن، کرای و مستروزی^۱، ۲۰۰۷). حکومت‌ها نیز برای تشکیل، استمرار و کارآمدی، ناگزیر به اتکای بر مشارکت عمومی هستند (بهادری جهرمی، ۱۳۹۴). در جمهوری اسلامی ایران، چه در دوران امام خمینی (رحمه‌الله علیه) و چه در دوران رهبری آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مشارکت مردمی رکن اساسی ساختار حکمرانی بوده، و هدف آن پرورش انسان و شکوفایی استعدادها در بستر حضور فعال جامعه است. حکمرانی و مشارکت اجتماعی به ظرفیت مردم برای درگیر شدن در امور مدیریت عمومی اشاره دارد (ریچاردلی^۲، ۲۰۱۸). نظام حکمرانی از سه بخش دولتی، خصوصی و مردمی تشکیل می‌شود. دولت با انحصار قدرت مشروع نماینده منافع عمومی است؛ بازار در پی سود اقتصادی است و نهادهای مردمی به دنبال منافع اجتماعی هستند (شیخی، ۱۴۰۲). از این رو حکمرانی تنها به ساختار دولت محدود نیست، بلکه تعامل میان حکومت و مردم و نقش مستقیم شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها را نیز در بر می‌گیرد (اسماعیل‌پور و همکاران، ۱۴۰۲). در جمهوری اسلامی، حکمرانی بازتاب ارزش‌های اسلامی مانند عدالت، تقوا، شفافیت، مسئولیت‌پذیری و خدمت صادقانه به مردم است (مطهری، ۱۳۸۱). در شرایطی که الگوهای جهانی حکمرانی با ارزش‌های اسلامی و بومی ایران ناسازگار است و نظام جمهوری اسلامی با چالش‌های داخلی و خارجی روبه‌رو است، بررسی الگوی حکمرانی آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) نمونه‌ای عملی از حکمرانی عدالت‌محور و انقلابی ارائه می‌دهد که به تقویت کارآمدی نظام و تبیین اصول اسلامی در مدیریت عمومی کمک می‌کند. تحلیل سیره مدیریتی آیت‌الله رئیسی در سه جایگاه کلیدی (تولیت آستان قدس رضوی، ریاست قوه قضائیه و ریاست قوه مجریه) برای پر کردن خلأ الگوهای عینی در ادبیات حکمرانی اسلامی لازم است. این پژوهش با تحلیل نظام‌مند حکمرانی یک مدیر ارشد نظام از دیدگاه گفتمان رهبری و با روش تحلیل مضمون، الگویی چندبعدی از عدالت‌مداری، انقلابی‌گری و اخلاق‌محوری ارائه می‌دهد که برخلاف پژوهش‌های پیشین که بر نظریه‌های کلی یا الگوهای علوی متمرکز است، در پی پرکردن شکاف میان نظریه و عمل در گفتمان حکمرانی اسلامی است.

1. Kaufmann. D. & Kraay.A. & Mastruzzi
2. Ricciardelli Alessandra

در این چارچوب، آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی با تأکید بر اصول عدالت، الگویی عملی از حکمرانی متعهدانه ارائه کرد که مورد تأیید و حمایت رهبر معظم انقلاب نیز قرار گرفت. مطالعه ابعاد رفتاری و مدیریتی ایشان می‌تواند راهبردهایی مؤثر برای اداره کشور و تربیت مدیران آینده فراهم سازد. از این رو، این پژوهش با روش تحلیل مضمون به دنبال شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های حکمرانی آیت‌الله رئیسی بر اساس منظومه بیانات مقام معظم رهبری است. پرسش‌های اصلی و فرعی بدین شرح است: ابعاد و مؤلفه‌های الگوی حکمرانی آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی بر اساس منظومه بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) کدام است؟

- ابعاد اصلی الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چیست؟
 - مؤلفه‌های کلیدی الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی بر اساس منظومه بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) کدام است؟

پیشینه شناسی

با بررسی پژوهش‌ها، مطالعه‌ای یافت نشد که به حکمرانی بر اساس ویژگی‌های شخصیتی پرداخته باشد. با این حال پژوهش‌های مرتبط متعددی انجام شده است. افطاری، آبرومند و عرب بافرانی (۱۴۰۴)، در مطالعه «شناسایی شاخص‌های حکمرانی مطلوب آینده از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با محوریت بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی»، شاخص‌ها را در هفت دسته شامل توحید، مدیریت جهادی، مشارکت و همبستگی اجتماعی، تعالی معنوی در کنار رفاه مادی، امنیت، حاکمیت ملی و سبک زندگی اسلامی - تمدنی طبقه‌بندی کردند. حیدری هراتمه (۱۴۰۳)، در پژوهش «مدل‌سازی ساختاری تفسیری مؤلفه‌های حکمرانی خوب» به این نتیجه دست یافتند که حکمرانی خوب در سایه کنترل فساد امکان‌پذیر است؛ امری که علاوه بر سازگاری با مبانی نظری، با واقعیت‌های عینی نیز انطباق کامل دارد. گندمی و سواری (۱۴۰۳) در مطالعه‌ای به بررسی «مؤلفه‌های مدیر تراز آینده انقلاب اسلامی بر اساس سیره مدیریتی شهید رئیسی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری» پرداختند و سه مضمون فراگیر ابعاد شخصیتی، عملکردها و اقدامات و بازتاب‌ها و پیامدها به دست آمد. در مطالعه آذربایجانی و همکاران (۱۴۰۲) نیز «الگوی نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی» شامل اتکا به خود و استقلال، انتخاب و تربیت مسئولان مبتنی بر ارزش‌ها، باورها و هویت؛ بهره‌برداری از تمام منابع و ظرفیت‌ها؛ بهره‌گیری از

تجارب دیگران؛ بهره‌گیری از خلاقیت و نوآوری؛ بهره‌گیری از مشارکت همه مردم و سرانجام بهره‌گیری از عقلانیت و منطق ارائه شد. غفاری ساروی و انصاری بارده (۱۴۰۲)، ضمن بررسی «پویایی‌شناسی الگوی حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران؛ توصیف و توصیه‌های سیاستی بر مبنای خوانشی از دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای»، به این نتیجه دست یافتند که الگوی حکمرانی در ایران باید بر اساس سه گام بنیادی در تأمین نیازهای مشترک، متمایز و اختصاصی جامعه بر پایه ارزش‌های کانونی کارآمدی طراحی شود. نتایج بررسی رستگار و موسوی داودی (۱۴۰۱)، در پژوهشی با عنوان «طراحی و تبیین الگوی حکمرانی شفاف مبتنی بر آموزه‌های نهج البلاغه»، ۵۸ مضمون پایه مرتبط با چهار مضمون سازمان‌دهنده شفافیت دینی (هشت مؤلفه)، شفافیت رفتاری (۲۸ مؤلفه)، شفافیت ساختاری (۱۵ مؤلفه) و شفافیت اقتصادی (۷ مؤلفه) ذیل مضمون فراگیر حکمرانی شفاف مبتنی بر آموزه‌های نهج البلاغه است. مطالعه اخترشهر (۱۴۰۱)، از «اصول و روش حکمرانی مطلوب در انقلاب اسلامی با رویکردی بر اندیشه مقام معظم رهبری»، حاکی است که نظریه حکمرانی مطلوب از دیدگاه ایشان، بر اصولی استوار است که از طریق خودسازی، جامعه‌سازی و دولت‌سازی امکان‌پذیر خواهد بود. مطالعه متفکر و بهاروندی (۱۴۰۱) در مورد «ارائه مدل مؤلفه‌ها و شاخصه‌های حکمرانی اسلامی بر اساس تحلیل نظر خبرگان و کارشناسان حکمرانی مطلوب»، دارای پنج بعد انسجام همگرایی و هم‌افزایی، اعتماد ارکان حکمرانی به یکدیگر، فرایند انتخاب اصلاح و نظارت بر حکومت، توسعه ظرفیت‌ها، سیاست‌ها و اقدامات و حاکمیت و توسعه ارزش‌های اسلامی در فرایندها (۱۴ مؤلفه و ۳۶ شاخص) است. شفقت رودسری و تبرزد (۱۴۰۰) در پژوهش «ارائه الگوی حکمرانی متعالی اسلامی - ایرانی بر اساس اندیشه‌های حضرت امام خمینی و مقام معظم رهبری»، دریافتند که به پشتوانه آموزه‌های دین مبین اسلام، فرهنگ غنی ایرانی و اندیشه‌های دو رهبر و اندیشمند بزرگ انقلاب اسلامی می‌توان به الگوی متعالی از حکمرانی ایرانی - اسلامی رسید که با فرهنگ جامعه اسلامی ایران سازگاری داشته باشد و سبب مشارکت فعال افراد و نهادهای جامعه در امور حکومتی شود. درنهایت در مقاله ترابی کلاته قاضی (۱۴۰۰) با عنوان «ارائه الگوی حکمرانی متعالی با ابتناء بر الگوی حکمرانی علوی»، تعداد ۳۲۹ مفهوم پایه، ۵۱ مفهوم سازمان‌دهنده و نه مفهوم عالی استخراج شد و شبکه مضمون‌های حکمرانی متعالی مبتنی بر الگوی حکمرانی علوی ارائه شد.

مفهوم شناسی

الگو

واژه الگو در لغت به معنا «مدل، نمونه، سرمشق و اسوه» و «نمونه و طرح» است (دهخدا، ۱۳۷۷). این واژه در قرآن با لفظ «اسوه» به معنای «نمونه» آمده است. منظور از الگو، نمونه عینی و مشهود یک اندیشه و عمل در جنبه‌های گوناگون است که دیگران برای رسیدن به کمال، از آن پیروی می‌کنند (رنگریز، ۱۴۰۲).

حکومت

حکومت از ماده «حُکَم» گرفته شده و در لغت به معنای قضاوت، داوری و فصل خصومت و همچنین سلطه و استیلا بر جامعه به کار رفته است. حکومت عبارت است از فرمانروایی یک فرد یا هیئت حاکمه بر جامعه به منظور تنظیم و اصلاح امور اجتماعی و انتظام معاش جامعه (حمیدی و رمضان شمس، ۱۳۹۸). حکومت در حقیقت، یعنی مظهر قدرت جامعه در برابر هجوم خارجی و مظهر عدالت، امنیت داخلی و قانون برای داخل و مظهر تصمیم‌های اجتماعی در روابط خارجی (مطهری، ۱۳۷۸). حکومت اسلامی یعنی حکومت مبتنی بر عدل و مردم‌سالاری و متکی بر قواعد و قوانین اسلام (امام خمینی، ۱۳۶۸).

حکمرانی

حکمرانی از ریشه «ح ک م» گرفته شده، و به معنای «منع و رد» با هدف اصلاح است و به حکمت، عدل، علم و حلم مربوط می‌شود (راغب اصفهانی، ۱۴۲۵ق؛ فراهیدی، ۱۴۰۹ق). اصل معنای آن، بازداشتن مردم از ظلم و جلوگیری از اعمال غیرعادلانه و غیرعالمانه است. واژه حکمرانی از دو بخش «حکم» (فرمان، قانون، نظام و تنظیم) و «راندن» (اجرا، اعمال قدرت و مدیریت) تشکیل شده است. فرهنگ لغت آکسفورد، حکمرانی را به مجموعه قوانین و مقررات و اعمال قدرت بر فعالیت‌های زیرمجموعه تعبیر کرده است (اسماعیل‌زاده و همتی، ۱۳۹۱). به بیان دیگر، حکمرانی روشی برای اتخاذ تصمیمات کلان در جوامع و سازمان‌ها است و نقش محوری در تعیین چگونگی مشارکت افراد و انجام وظایف آنها دارد (کاران و همکاران^۱، ۲۰۰۸؛ اکبری و همکاران، ۱۳۹۸). این مفهوم حول محور قدرت، روابط و پاسخگویی می‌چرخد و شامل سیاست‌گذاری، اجرا، نظارت،

ارزیابی و استفاده از بازخوردها است (صانعی، ۱۳۸۵). «حکمرانی»^۱ مفهومی گسترده‌تر از «حکومت»^۲ دارد. کنترل سیاسی حکومت تنها به بخش اقتصادی و مدیریتی محدود می‌شود، اما حکمرانی شامل بخش حکومتی همراه با بخش‌های بازرگانی و جامعه مدنی نیز هست. ترکیب این سه بخش، امکان اجرای مؤثر فعالیت‌ها و تحقق جامعه مطلوب را فراهم می‌کند. علاوه بر این، حکمرانی به تصمیماتی گفته می‌شود که حقوق شهروندی را تأمین می‌کند (نیومایر^۳، ۲۰۱۲) و می‌تواند ترکیبی از ارزش‌های فردی و نهادی، عمومی و خصوصی باشد که بر اداره امور مشترک مردم نظارت می‌کند (میدری و خیرخواهان، ۱۳۸۳).

حکمرانی خوب

بر اساس تعریف برنامه عمران سازمان ملل، حکمرانی خوب عبارت است از اداره امور عمومی مطابق با حاکمیت قانون، وجود دستگاه قضایی مؤثر و عدالت و مشارکت گسترده مردم در فرایند حکومت‌داری (رجبی و عزب‌دفتر، ۱۳۹۸). بانک جهانی نیز آن را روشی برای هدایت اقتصادی کشور و مدیریت منابع اجتماعی به‌منظور دستیابی به توسعه می‌داند (کافمن، کرای و مستروزی، ۲۰۰۷). ویژگی‌های اصلی حکمرانی خوب شامل حاکمیت قانون، پاسخگویی، شفافیت، مشارکت، وفاق عمومی، حقوق برابر، کارآمدی و مسئولیت‌پذیری است و محور آن فراهم‌کردن زمینه رشد اقتصادی مردم‌سالار و عادلانه است (میدری، ۱۳۸۵).

حکمرانی سالم

حکمرانی سالم به توسعه روش‌ها و ملاک‌های حکمرانی با توجه به آداب، سنت‌ها و فرهنگ محلی تأکید می‌کند و رفاه شهروندان را محور اصلی می‌داند (معدنی و همکاران، ۱۴۰۳). این مفهوم از حکمرانی خوب گسترده‌تر است و شامل عناصر جهانی و ویژگی‌های هنجاری و فنی نیز می‌شود (کاتسامونسکا^۴، ۲۰۱۶). حکمرانی سالم تعامل بین نخبگان و سطوح گوناگون جامعه را مدنظر دارد (فرازمند، ۲۰۰۴) و شاخص‌های آن شامل فرایند، ساختار، شناخت و ارزش، قانون اساسی، مدیریت

-
1. Governance
 2. Government
 3. Newmeyer
 4. Katsamunsk

و عملکرد، خط‌مشی، سازمان‌ها، بخش‌ها و جهانی‌شدن است (سانچز و لمچک، ۲۰۲۳؛ ستیدیهارجا و همکاران، ۲۰۱۷).

حکمرانی متعالی یا خدامحور

این نوع حکمرانی مبتنی بر نظام ارزشی الهی، به‌ویژه اسلام است و هدف آن دستیابی به خوشبختی دنیوی و اخروی مردم است. قدرت در دست خداوند است و حکمران نه به‌عنوان فرمانروای مقتدر، بلکه به‌عنوان خادم مردم و مجری اراده الهی ظاهر می‌شود (امام خامنه‌ای، ۱۳۵۲). شاخص‌های کلیدی آن شامل محوریت خدا، وضوح اهداف، پذیرش مسئولیت و پاسخگویی، عدالت و گسترش آن، نظارت بر زیرمجموعه، کاهش نابرابری، آزادی‌های مشروع، پایداری سیاسی، کارآمدی و اثربخشی دولت، حاکمیت قانون، توجه به علم، مبارزه با فساد، شفافیت و شایسته‌سالاری است (بردبار و همکاران، ۱۳۹۴).

حکمرانی مردمی

حکمرانی مردمی نوعی اداره و مدیریت است که مردم و نهادهای مردمی به‌صورت نهادینه در فرایند سیاست‌گذاری عمومی مشارکت داده می‌شوند. این مفهوم بر آگاهی، اراده و منابع مردم تأکید دارد و هدف آن شکوفاسازی ظرفیت‌ها و توانمندی‌های گوناگون مردم و نهادهای مردمی از طریق مشارکت در اداره و پیشرفت کشور است. حکمرانی مردمی به‌صورت چرخه‌ای عمل می‌کند که محور آن تعامل شهروندان با کشورداری است؛ از گفتگوی چهره‌به‌چهره آغاز می‌شود و تا همکاری در اجرا و نظارت ادامه می‌یابد (اسماعیل‌پور و همکاران، ۱۴۰۲). امام موسی صدر (۱۳۸۸) تأکید می‌کند که در اسلام، حکومت بدون مشارکت و رضایت مردم فاقد مشروعیت سیاسی است. او حکمرانی مردمی را پیوندی میان عدالت اجتماعی، آزادی انسان و مسئولیت‌پذیری حاکمان می‌داند.

ویژگی‌های حکمرانی مردمی

۱. پاسخگویی^۳: پاسخ به خواسته‌ها و نیازهای شهروندان با توانمندی و بهره‌وری از ابزارهای

مدیریتی

۲. شفاف‌سازی^۴: ارائه اطلاعات و آگاهی‌رسانی به‌منظور جلوگیری از تصمیمات پشت پرده و

تشویق مشارکت عمومی

-
1. Sanchez & Lamchek
 2. Setyadiharja et al
 3. Accountability
 4. Transparency

۳. مشارکت^۱: مشروعیت نظام سیاسی و پایداری آن به میزان مشارکت مردم بستگی دارد.
۴. کارآمدی^۲: استفاده بهینه و شفاف از منابع برای افزایش کارایی و جلوگیری از فساد
۵. حاکمیت قانون^۳: وجود چارچوب قانونی بی طرف بر اساس حقوق بشر برای تأمین حقوق همه شهروندان
۶. فسادزدایی^۴: کنترل و نظارت برای حذف فساد اداری و سیاسی
۷. دولت کوچک^۵: کاهش مقررات دست و پاگیر و حفظ مدیریت و نظارت مؤثر (اسماعیل پور و همکاران، ۱۴۰۲).

چارچوب نظری

در این پژوهش، حکمرانی فرایندی راهبردی برای هدایت و ساماندهی امور جامعه از طریق تعامل دولت، نهادهای مردمی و بخش خصوصی تعریف می‌شود (رضایی، ۱۳۹۷؛ کافمن و همکاران، ۲۰۰۷). در چارچوب جمهوری اسلامی ایران، حکمرانی بازتاب ارزش‌های اسلامی مانند عدالت، تقوا و خدمت صادقانه است (مطهری، ۱۳۸۱). این پژوهش چارچوب نظری خود را بر تلفیق مفاهیم حکمرانی اسلامی، حکمرانی خوب، حکمرانی متعالی و حکمرانی مردمی با تأکید بر سه محور کلیدی: عدالت‌مداری (به‌عنوان اصل بنیادین حکمرانی اسلامی و متعالی)، مشارکت مردمی (به‌عنوان رکن حکمرانی مردمی و کارآمدی نظام) و ارزش‌های انقلابی (به‌عنوان جهت‌گیری گفتمان مقام معظم رهبری) بنا کرده است. عدالت‌مداری، بر توزیع عادلانه منابع و مبارزه با فساد تمرکز دارد (نهیج‌البلاغه، نامه ۵۳)، مشارکت مردمی، بر نقش فعال شهروندان در سیاست‌گذاری تأکید می‌کند (اسماعیل پور و همکاران، ۱۴۰۲) و ارزش‌های انقلابی، شامل مدیریت جهادی و پایبندی به اصول انقلاب است (افطاری و همکاران، ۱۴۰۴). این چارچوب، تحلیل مضمون بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) درباره الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی را هدایت می‌کند و امکان شناسایی الگویی بومی و ارزش‌محور را فراهم می‌سازد.

-
1. Participation
 2. Effectiveness
 3. Rule of law
 4. Anti Corruption
 5. small state

روش‌شناسی پژوهش

بر اساس الگوی پیاز پژوهش (ساندرز و همکاران^۱، ۲۰۱۹) فلسفه این پژوهش تفسیری، رویکرد آن استقرایی، روش انجام‌دادن آن کیفی، راهبرد آن تحلیل مضمون، افق زمانی انجام‌دادن آن طولی و روش گردآوری داده‌ها اسناد و مطالعات کتابخانه‌ای است. پژوهش‌های کیفی، داده‌ها را از بستر وقوع رویدادها استخراج می‌کند و با تحلیل نظر مشارکت‌کنندگان و ابزار استنتاج، به تبیین پدیده‌های مشهود می‌پردازد (خنیفر و زروندی، ۱۳۸۹). در این پژوهش، برای پاسخ به سؤالات پژوهش، از تحلیل مضمون بهره گرفته شد. تحلیل مضمون شیوه‌ای نظام‌مند برای کاهش و سازمان‌دهی دوباره متن است تا مفاهیم کلیدی استخراج شود (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰). شناسایی مضمون، حساس‌ترین و حیاتی‌ترین مرحله تحلیل کیفی است که تحت تأثیر ادراک، ارزش‌ها و تجربه پژوهشگر قرار دارد. مضمون‌ها در سه سطح طبقه‌بندی می‌شود: مضمون‌های پایه که نمایانگر نکته‌ای کلیدی در متن است؛ مضمون‌های سازمان‌دهنده که نقش واسط را بین مضمون‌های فراگیر و پایه ایفا می‌کند و از ترکیب و تلخیص مضمون‌های پایه نشئت می‌گیرد؛ مضمون‌های فراگیر که در هسته شبکه مضمون‌ها قرار دارد. رایج‌ترین روش تحلیل مضمون، روش براون و کلارک است که شامل شش مرحله است: آشنایی با داده‌ها، شناسه‌گذاری، ایجاد مضمون‌ها، بررسی مضمون‌ها، تعریف و نام‌گذاری مضمون‌ها و نوشتن گزارش نهایی (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰). جامعه آماری پژوهش را تمام بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) درباره آیت‌الله رئیسی در سه مرحله فعالیت ایشان در پست‌های تولیت آستان قدس رضوی، ریاست قوه قضائیه و ریاست قوه مجریه تشکیل می‌دهد. معیار انتخاب برای تجزیه و تحلیل، بیاناتی بود که در آنها شیوه حکمرانی آیت‌الله رئیسی و ویژگی‌های ایشان از سوی رهبر انقلاب اشاره یا توصیف شده بود. در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی سید علی خامنه‌ای (مدظله العالی)، کلیدواژه «سید ابراهیم رئیسی» در بازه زمانی سال‌های ۱۳۹۴ الی ۱۴۰۳ جستجو شد که تعداد ۱۹ متن (شامل بیانات اعم از احکام انتصاب، سخنرانی، دیدارها و پیام‌ها) مرتبط با سید ابراهیم رئیسی به دست آمد. روش نمونه‌گیری تمام‌شماری (سرشماری) بود و تمام متون جامعه آماری به‌عنوان نمونه تحلیل محتوایی انتخاب شد (حبیبی و سرآبادانی، ۱۴۰۱). دسته‌بندی محتوی بیانات در جدول شماره ۱ مشخص شده است.

جدول ۱. دسته‌بندی عناوین بیانات مقام معظم رهبری (مدظله العالی) درباره آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی

ردیف	عنوان بیانات	تعداد
۱	سخنرانی	۳
۲	دیدارها	۹
۳	مراسم	۳
۴	احکام انتصاب	۳
۵	پیام‌ها	۱
جمع	---	۱۹

به‌منظور بررسی روایی و پایایی پژوهش از معیارهای اعتمادپذیری لینکلن و گوبا (عباس‌زاده، ۱۳۹۱) شامل اعتبار، انتقال‌پذیری، تأییدپذیری و قابلیت اعتماد استفاده شد. در این راستا، قابلیت اعتبار از طریق ارائه شناسه‌های اولیه، مضمون‌های فرعی و اصلی در قالب جدول به دو نفر از اعضای هیئت علمی و بازیینی دوباره پژوهشگر در فرایند گردآوری و تحلیل داده‌ها سنجیده شد. قابلیت تأیید نیز با مقایسه داده‌ها و یافته‌ها با مبانی نظری، و قابلیت انتقال با ارائه جزئیات کامل انتخاب بیانات به‌منظور تعمیم‌پذیری نتایج به شرایط مشابه در دیگر مناطق یا نهادها بررسی شد. افزون بر این، به‌منظور محاسبه پایایی شناسه‌گذاری‌ها (قابلیت اعتماد) از ضریب هولستی بهره گرفته شد. بدین منظور، سه متن (B1، B2، B7 و B11) به‌عنوان نمونه انتخاب شد و هر یک با فاصله ۱۰ روز دوباره شناسه‌گذاری شد. سپس شناسه‌های به‌دست‌آمده در دو مرحله مقایسه، و میزان توافق آن‌ها محاسبه شد. پایایی نهایی بر اساس ضریب هولستی و با استفاده از فرمول ۱ تعیین شد (حیبی و سرآبادانی، ۱۴۰۱).

$$\text{فرمول ۱. ضریب پایایی هولستی} = \frac{2M}{N1+N2}$$

M: تعداد توافق‌ها در دو مرحله شناسه‌گذاری

N1: تعداد کل شناسه‌های مرحله اول

N2: تعداد کل شناسه‌های مرحله دوم

پس از محاسبه ضریب پایایی برای سه متن انتخابی، مقادیر به‌دست‌آمده در جدول شماره ۲ ارائه شد. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میانگین ضریب پایایی برابر با (۰.۸۴) محاسبه شد که نشان‌دهنده پایایی مطلوب و قابل قبول شناسه‌گذاری‌ها در این پژوهش است.

جدول ۲. محاسبه شاخص پایایی

عنوان متن	تعداد شناسه‌ها در مرحله اول (N1)	تعداد شناسه‌ها در مرحله دوم (N2)	تعداد توافقات (M)	شاخص پایایی
B2	۱۰	۹	۸	۰.۸۴
B7	۱۱	۱۲	۱۰	۰.۸۳
B11	۱۴	۱۵	۱۲	۰.۸۵
میانگین	-	-	-	۰.۸۴

پس از جمع‌آوری بیانات طی فرایند تحلیل مضمون (کلارک و براون^۱، ۲۰۱۷)، ۱۱۴ شناسه اولیه استخراج شد. نمونه‌ای از متن بیانات به‌همراه شناسه‌های مستخرج از آن در قالب جدول شماره ۳ نشان داده شده است؛ سپس ۱۱۴ شناسه نهایی در نه مضمون فرعی و چهار مضمون اصلی قرار گرفت. نامگذاری مضمون‌ها بر اساس مبانی نظری و به شیوه‌ای خلاقانه پس از بررسی و تأیید چند نفر از اعضای هیئت علمی مدیریت دولتی انجام شد. در جدول شماره ۳ نمونه‌ای از متن بیانات و شناسه‌های استخراجی نشان داده شده است.

جدول ۳. نمونه متن بیانات و شناسه‌های مستخرج از آن

متن بیانات	شناسه‌های استخراجی
همه مدت مسئولیت این انسان بزرگوار و فداکار چه در دوران کوتاه ریاست جمهوری و چه پیش از آن، یکسره به تلاش بی‌وقفه در خدمت به مردم و به کشور و به اسلام سپری شد. رئیسی عزیز خستگی نمی‌شناخت. در این حادثه تلخ، ملت ایران، خدمتگزار صمیمی و مخلص و با ارزشی را از دست داد. برای او صلاح و رضایت مردم که حاکی از رضایت الهی است بر همه چیز ترجیح داشت، از این رو آزرده‌گی‌هایش از ناسپاسی و طعن برخی بدخواهان، مانع تلاش شبانه‌روزش برای پیشرفت و اصلاح امور نمی‌شد.	- تلاش بی‌وقفه در خدمت به مردم در همه مدت مسئولیت - خسته‌نشدن از کار و خدمت - خدمتگزار صمیمی و مخلص و با ارزش - ترجیح رضایت مردم بر هر چیز دیگر
یکی از مهم‌ترین خصوصیات آقای رئیسی مردمی‌بودن بود. برای همه ماها، برای دولت‌ها و رؤسای دولتها، برای اعضای دولت‌ها، این باید الگو باشد. ایشان به مردم اعتنا می‌کرد، برای مردم احترام قائل بود، در بین مردم حضور پیدا می‌کرد، لمس می‌کرد حقایق را با حضور در میان مردم، حرف‌های آنها را می‌شنید و نیازهای آنها را محور برنامه‌ریزی‌های خودش قرار می‌داد؛ ایشان این‌جوری بود. محور برنامه‌ریزی‌ها و اقدام‌ها و کارها و شاخص‌هایی که مورد نظر ایشان بود، حل مشکلات مردم بود.	- مردمی‌بودن - اعتنا به مردم - حضور در بین مردم - محورقراردادن نیاز مردم در برنامه‌ریزی

ادامه جدول ۳. نمونه متن بیانات و شناسه‌های مستخرج از آن

متن بیانات	شناسه‌های استخراجی
... این دولت کارهای بزرگ و زیربنائی را انجام داده... حالا من تعداد محدودی از آنها را عرض می‌کنم: افزایش رشد اقتصادی، به‌خصوص در بخش صنعت؛ مهم است. افزایش رشد سرمایه‌گذاری که جزو مهم‌ترین مسائل اقتصادی ما است و مشکل اساسی ما در بعضی از دوره‌های گذشته، مسئله سرمایه‌گذاری بود... کاهش رشد نقدینگی... کاهش بیکاری، کاهش ضریب جینی، رشد قابل توجه صادرات کالا، تقویت نظام مالیاتی که درآمدهای مالیاتی دولت توانسته بخش قابل توجهی از بودجه جاری دولت را تأمین کند. رشد قابل توجه تولید محصولات پتروشیمی که این مسئله محصولات پتروشیمی جزو چیزهای مهم کشور است. اقدامات ارزنده‌ای در زمینه نفت و گاز که یکی همین مرحله یازدهم پارس جنوبی بود که... آقای رئیس‌جمهور آن را افتتاح کرد. راه‌اندازی کارگاه‌های تعطیل‌شده یا نیمه‌تعطیل که عددی که ذکر کردند عدد بالایی است، چند هزار است؛ چند هزار کارخانه تعطیل یا نیمه‌تعطیل راه افتاده؛ این خیلی مهم است. فعالیت‌های مهم در زمینه آبرسانی یا شبکه‌های آبیاری و زهکشی در جاهای مختلف... نزدیک به پنجاه قلم از این قبیل اقدامات به ما گزارش شده که اتفاق افتاده ...	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش رشد سرمایه‌گذاری - کاهش رشد نقدینگی - کاهش بیکاری - کاهش ضریب جینی - رشد صادرات کالا - تقویت نظام مالیاتی - راه‌اندازی کارگاه‌های تعطیل‌شده - شبکه‌های آبرسانی در منطق گوناگون

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

بر اساس مراحل تحلیل مضمون پس از مطالعه متن بیانات و درگیر شدن با داده‌های موجود در آن ۱۱۴ شناسه اولیه با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا ۲۰۲۰ استخراج شد؛ سپس شناسه‌های نهایی بررسی شد و در قالب الگوهای بزرگ‌تر قرار گرفت که از این طریق، نه خوشه برجسته شناسایی شد. خوشه‌ها از این نظر که با داده‌های اولیه و سؤال پژوهش همسو هستند، بررسی و تأیید شد و به این ترتیب مضمون‌های فرعی شکل گرفت و در قالب چهار مضمون اصلی جای گرفت که هر یک حول یک مفهوم سازمان‌دهی مرکزی قرار داشت؛ سپس با توجه به مبانی نظری و به‌صورت خلاقانه پس از بررسی و تأیید صاحب‌نظران گروه مدیریت دولتی برچسب‌گذاری مضمون‌ها انجام شد. تعدادی از قسمت‌های بیانات همراه شناسه‌های اولیه و مضمون‌های فرعی و اصلی مستخرج از آن‌ها در قالب جدول شماره ۴ نشان داده شده است.

جدول ۴. نمونه متن بیانات و شناسه‌های اولیه و مضمون‌های فرعی و اصلی

شماره بیانات	متن بیانات و شناسه‌های اولیه مستخرج از آنها	مضمون‌های فرعی	مضمون‌های اصلی
B3	تکیه بر عدالت و مبارزه با فساد ایشان بر ارزش عدالت، مبارزه با فساد و امثال این‌ها تکیه کردند.	عدالت‌محوری و سلامت اداری	عدالت‌مداری راهبردی
B3	مبارزه با فساد ایشان در مسئولیت قبلی (ریاست قوه قضائیه)، حرکت مبارزه با فساد را شروع کردند و اقدامات خوبی انجام گرفت.		
B16	برخورد با مفسدان شما برخورد با مفسد می‌کنید، ملاحظه نمی‌کنید.		
B3	شخصیت مردمی حاکمیت رأی مردم بر اداره امور کشور را نمایان ساخت و با انتخاب شخصیتی مردمی...	مردمی‌بودن	
B7	رویارویی مستقیم با مشکلات مردم یکی از آن‌ها حضور در بین مردم و مواجهه مستقیم با مشکلات مردم است.		
B12	حضور بی‌واسطه و پرحجم در میان مردم این حضور بی‌واسطه و پرحجم آقای رئیس‌جمهور در میان مردم خیلی برکات دارد.		
B3	از مردم شنیدن و در میان مردم بودن در شعارهای ایشان مسئله مردمی‌بودن و از مردم شنیدن و در میان مردم بودن تکرار شده...		
B11	حضور در بین مردم در بین مردم حضور پیدا می‌کرد.		
B11	شنیدن حرف مردم حرف‌های آنها را می‌شنید و...		
B1	ترجیح رضایت مردم بر هر چیز دیگر برای او صلاح و رضایت مردم که حاکی از رضایت الهی است بر همه چیز ترجیح داشت		
B11	حرمت نگاه‌داشتن برای مردم حرمت مردم را نگه می‌داشت.		
B11	محور قراردادن نیازهای مردم در برنامه‌ریزی‌ها محور برنامه‌ریزی‌ها و اقدام‌ها و کارها و شاخص‌هایی که مورد نظر ایشان بود، حل مشکلات مردم بود.		
B7	صمیمی و متواضع در حرف‌زدن با مردم با مردم، صمیمی و خصوصی و متواضعانه حرف می‌زد		
B12	خدمت خالصانه ...در دوران حیاتش خالصانه خدمت کرد و خدمت‌های بزرگی کرد.	سبک‌مدیریتی جهادی	حکمرانی انقلابی و تحول‌گرا
B4	سلامت و امانت و کارآمدی در خدمت و سلامت و امانت و کارآمدی خود را در مقاطع گوناگون خدمت نشان داده‌اید.		
B3	عالم فرزانه و خستگی‌ناپذیر رأی به عالم فرزانه و خستگی‌ناپذیر و کارآزموده و مردمی...		

ادامه جدول ۴: نمونه متن بیانات و شناسه‌های اولیه و مضمون‌های فرعی و اصلی

مضمون‌های اصلی	مضمون‌های فرعی	متن بیانات و شناسه‌های اولیه مستخرج از آنها	شماره بیانات
		کارآزموده در مدیریت‌های کلان کارآزموده در مدیریت‌های کلان هستید.	B2
		تلاش بی‌وقفه در خدمت به مردم در همه مدت مسئولیت ...یکسره به تلاش بی‌وقفه در خدمت به مردم و به کشور و به اسلام سپری شد.	B1
		ساده‌زیستی در سلوک شخصی و حکومتی ساده‌زیستی و کاهش تشریفات در سلوک شخصی و حکومتی دولت	B7
	پایبندی عملی به اصول انقلاب اسلامی	صراحت در اعلام مواضع انقلابی و دینی ...صراحت در اعلام مواضع انقلابی و دینی بود.	B11
		صراحت در مرزبندی با دشمنان انقلاب مرحوم رئیسی در مرزبندی با دشمنان انقلاب صراحت داشت.	B11
		تکیه بر ارزش‌های اساسی انقلاب در تبلیغات انتخابات و غیره، تکیه بر روی ارزش‌های اساسی انقلاب، مکرر انجام گرفت.	B3
		فداکردن جان در راه پیشرفت کشور آقای رئیسی عزیز و همراهانش، در راه پیشرفت کشور، در راه خدمت به مردم، در راه اعتلای جمهوری اسلامی کشته شدند.	B11
		شعارهای انقلاب را شعارهای خود قرار دادن حرف‌های اصلی انقلاب از دهان ایشان خارج می‌شد و این شعارها را ایشان شعارهای خودش قرار داده بود.	B12
		اعتماد نکردن به لیکنند دشمن مرزبندی صریح داشت؛ به لیکنند دشمن اعتماد نمی‌کرد.	B11
		روحیه جهادی دولت در کارها روحیه جهادی که نشان داده می‌شود در بخشی از کارها...	B12
	دولت تحول‌خواه و پویا	زدودن رقابت‌های منفی از روابط بین قوا توفیق دیگر (دولت سیزدهم)، زدودن رقابت‌های منفی از روابط بین قوا است.	B7
		ایجاد کردن امید توسط دولت احیای اعتماد و امید در مردم به‌ویژه در جوان‌ها...	B6
		انسجام در دولت عنوان دولت جناب آقای رئیسی... انسجام دولتی...	B6
		اشراف داشتن دولت ... اشراف دولتی؛ این‌ها سرفصل‌های مهمی است.	B6
		کار و خدمت کردن دولت دولت وسط میدان است، مشغول کار است، دارد تلاش می‌کند و برای آنها خدمت می‌کند، می‌خواهد خدمت‌رسانی بکند.	B7

همان‌گونه که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود، نمونه‌هایی از متن بیانات مقام معظم رهبری با شناسه‌های اولیه، مضمون‌های فرعی (نشئت گرفته از شناسه‌های اولیه) و مضمون‌های اصلی به ترتیب ارائه شد. این جدول حاکی از فرایند نظام‌مند تلخیص و طبقه‌بندی شناسه‌های اولیه به نه مضمون فرعی و چهار مضمون اصلی است و پیوند بین مفاهیم خام و سطوح بالاتر تحلیل را به وضوح نشان می‌دهد. داده‌های جدول، مراحل تحلیل بیانات تا رسیدن به الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی را به خوبی نمایش می‌دهد و پایه‌ای برای درک چندبعدی این الگو فراهم می‌کند.

مضمون‌های اصلی و فرعی الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی در قالب جدول شماره نشان داده می‌شود.

جدول ۵. مضمون‌های اصلی و فرعی الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی در بیانات مقام معظم رهبری

مضمون‌های اصلی	مضمون‌های فرعی
حکمرانی انقلابی و تحول‌گرا	سبک مدیریت جهادی
	پایبندی عملی به اصول انقلاب اسلامی
	دولت تحول‌خواه و پویا
عدالت‌مداری راهبردی	عدالت‌محوری و سلامت اداری
	مردمی‌بودن
اقتصاد مقاوم و مردم‌پایه	راهبردهای اقتصاد مقاومتی
	سبک ارتباطی همدلانه و فعال
رهبری اخلاق‌مدار و عزتمند	دیپلماسی عزتمندانه و چندجانبه در سیاست خارجی
	ویژگی‌های شخصیتی و اخلاقی

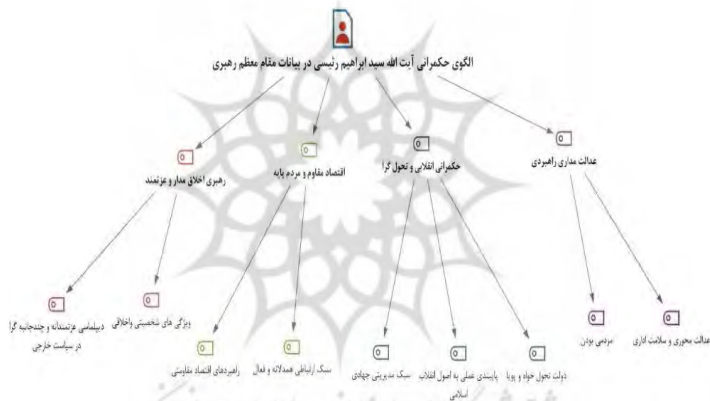
براساس داده‌های جدول، نه مضمون فرعی حاصل از دسته‌بندی شناسه‌های اولیه تحلیل مضمون بیانات مقام معظم رهبری، به چهار مضمون اصلی حکمرانی انقلابی، عدالت‌مداری، اقتصاد مقاومتی و رهبری اخلاق‌مدار تبدیل شده است. این جدول فرایند تحلیل مضمون را در شناسایی ابعاد الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی به خوبی نشان می‌دهد.

پس از تحلیل داده‌های موجود با استفاده از نرم‌افزار Maxqda 2020، فراوانی مضمون‌های اصلی طبق نمودار شماره ۱ به دست آمد.

نمودار ۱. فراوانی مضامین اصلی الگوی حکمرانی آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی در بیانات مقام معظم رهبری

ابعاد و مؤلفه‌های الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی براساس خروجی نرم‌افزار در نمودار شماره ۲ نمایش داده شده است.

نمودار ۲. ابعاد و مؤلفه‌های الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی در بیانات مقام معظم رهبری

همان‌گونه که در نمودار شماره ۲ دیده می‌شود الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی در قالب رابطه سلسله‌مراتبی شامل چهار مضمون اصلی حکمرانی انقلابی و تحول‌گرا، عدالت‌مداری راهبردی، اقتصاد مقاوم و مردم‌پایه و رهبری اخلاق‌مدار و عزت‌مند با مضمون‌های فرعی حاصل از تحلیل مضمون بیانات مقام معظم رهبری، نمایش داده شده است. این نمودار خروجی نرم‌افزار مکس کیودا و نتیجه نهایی پژوهش پس از مراحل شناسه‌گذاری اولیه و تشکیل مضمون‌های فرعی و اصلی است و پیوند نظام‌مند آن‌ها را به صورت بصری نمایش می‌دهد.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های حکمرانی آیت‌الله سید ابراهیم رئیسی، به تحلیل منظومه بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در دوره‌های حضور ایشان در مسئولیت‌های تولیت آستان قدس رضوی، ریاست قوه قضائیه و ریاست قوه مجریه پرداخت. یافته‌ها نشان می‌دهد که الگوی حکمرانی شهید رئیسی در گفتمان رهبری، به‌عنوان الگوی مطلوب و ارزش‌بنیاد از حکمرانی اسلامی، مردم‌سالار و انقلابی ترسیم شده است. پس از تحلیل ۱۹ متن بیانات رهبری با استفاده از نرم‌افزار MaxQDA و روش تحلیل مضمون، ۱۱۴ شناسه اولیه استخراج، و درنهایت در چهار مضمون اصلی و نه مضمون فرعی طبقه‌بندی شد. این ابعاد عبارت است از: عدالت‌مداری راهبردی (شامل عدالت‌محوری، سلامت اداری و مردمی‌بودن)، حکمرانی انقلابی و تحول‌گرا (شامل سبک مدیریت جهادی، پایبندی عملی به اصول انقلاب اسلامی و دولت تحول‌خواه و پویا)، اقتصاد مقاوم و مردم پایه (شامل راهبردهای اقتصاد مقاومتی و سبک ارتباطی همدلانه و فعال) و رهبری اخلاق‌مدار و عزتمند (شامل ویژگی‌های شخصیتی و اخلاقی و دیپلماسی عزتمندانه و چندجانبه در سیاست خارجی).

در گفتمان رهبری، عدالت به‌عنوان معیار اساسی در ارزیابی سیاست‌ها و اقدامات دولت تلقی شده است و فراتر از قوانین و مقررات در سطح عمل و رفتارهای اجرایی نیز نمود دارد. تحقق این امر مستلزم مبارزه با فساد، ارتقای شفافیت، تقویت نظارت و پاسخگویی به مردم است. حکمرانی عدالت‌محور با حکمرانی انقلابی و تحول‌گرا گره خورده است و علاوه بر تکیه بر آرمان‌های انقلاب اسلامی، مسیر تحقق عدالت اجتماعی، کارآمدی سیاسی و مشروعیت مردمی را نیز هموار می‌سازد. در این چارچوب، مدیریت جهادی به‌عنوان نوعی از مدیریت عاشقانه، ایمانی و خستگی‌ناپذیر است که با شتاب و روحیه خوب به‌سمت آرمان بزرگ انقلاب حرکت می‌کند. مدیریت آیت‌الله رئیسی با شاخصه‌هایی چون «کار بی‌وقفه»، «ساده‌زیستی و کاهش تشریفات اداری»، «خدمت‌خالصانه»، «اعتماد و تکریم جوانان»، «استفاده مناسب از فرصت‌ها» و «حضور میدانی»، در گفتمان رهبری به‌عنوان نمونه‌ای از مدیریت جهادی معرفی شده است. با تشدید تحریم‌های اقتصادی، مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بحث اقتصاد مقاومتی را به‌عنوان راهکاری بومی برای مقاومت در برابر فشارها مطرح کردند. الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی در دولت سیزدهم، در گفتمان رهبری به‌عنوان نمایانگر

بکارگیری راهبردهای اقتصاد مقاومتی معرفی شده است. تمرکز بر ظرفیت‌های داخلی، راه‌اندازی کارگاه‌های تعطیل، تقویت نظام مالیاتی، اهتمام به طرح‌های بزرگ، رشد صادرات و کاهش رشد نقدینگی از جمله فعالیت‌های شاخص در این زمینه است؛ همچنین ایشان اخلاق و معنویت را جهت‌دهنده تمامی فعالیت‌های فردی و اجتماعی می‌داند (مقام معظم رهبری، ۱۳۹۷). ویژگی‌هایی مانند امانت‌داری، صداقت، صبر، تواضع، پرهیزکاری، خردمندی و بردباری، از صفات رهبری اخلاق‌مدار است که مقام معظم رهبری (مدظله العالی) برای آیت‌الله رئیسی مطرح کرده‌اند؛ همچنین سیاست خارجی دولت سیزدهم در گفتمان رهبری به‌عنوان نمونه‌ای از دیپلماسی عزتمندانه و چندجانبه‌گرا توصیف شده است که با اقداماتی همچون عضویت در سازمان‌هایی مانند شانگهای و بریکس، گسترش ارتباط با کشورهای همسایه و دیگر کشورهای جهان، ایران را در چشم جهانیان برجسته‌تر کرده است.

بر این اساس در گفتمان رهبری، الگوی حکمرانی شهید رئیسی تنها یک شیوه مدیریتی محدود به دوره‌های مسئولیت ایشان نیست، بلکه به‌مثابه الگویی جامع و چندبُعدی از حکمرانی اسلامی و مردم‌سالار مطرح می‌شود که می‌تواند میان عدالت‌محوری، کارآمدی، مردم‌باوری و اخلاق‌مداری پیوند برقرار کند. این الگو، از یک‌سو با اتکا به ارزش‌های اصیل انقلاب اسلامی و از سوی دیگر با رویکردی واقع‌گرایانه در عرصه اقتصادی و سیاسی، ظرفیت بازتولید و تداوم در نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران را دارد؛ همچنین تأکید بر اخلاق و معنویت در کنار دیپلماسی عزتمندانه، نشان می‌دهد که این الگو نه تنها در سطح داخلی، بلکه در عرصه بین‌المللی نیز واجد پیام و کارکردی متمایز است. بدین ترتیب، الگوی حکمرانی آیت‌الله رئیسی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری، تصویری از حکمرانی بومی، مقاوم و ارزش‌محور را ارائه می‌دهد که می‌تواند در برابر الگوهای رایج غربی، به‌عنوان نمونه‌ای عملی و الهام‌بخش از حکمرانی اسلامی مطرح شود.

پیشنهادها

تهیه فایل درس‌آموخته‌های رفتاری: تهیه فایل آموزشی مبتنی بر ابعاد و مؤلفه‌های شناسایی شده از حکمرانی آیت‌الله رئیسی می‌تواند به‌عنوان منبعی الهام‌بخش برای تربیت مدیران دولتی، فعالان سیاسی و نخبگان نظام مورد استفاده قرار گیرد.

مطالعات تطبیقی با الگوهای جهانی: انجام مطالعات تطبیقی میان الگوی حکمرانی اسلامی (با تمرکز بر شهید رئیسی) و الگوهای حکمرانی نوین جهانی مانند حکمرانی خوب، مشارکتی و اخلاقی به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود.

فهرست منابع

نهج البلاغه.

- امام خامنه‌ای، سیدعلی (۱۳۵۲). منشور حکومت علوی، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی.
- امام خمینی، روح‌الله (۱۳۶۸). حکومت اسلامی و ولایت فقیه در اندیشه امام خمینی (ره). تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۲/۳۱). پیام تسلیت رهبر انقلاب اسلامی و اعلام عزای عمومی در پی درگذشت شهادت‌گونه رئیس‌جمهور و همراهان گرامی ایشان. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=56409>
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۳۹۴/۱۲/۱۷). انتصاب حجت‌الاسلام رئیسی به تولیت آستان قدس رضوی. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=32521>
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۰/۰۵/۱۲). حکم تنفیذ سیزدهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=48397>
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۳۹۷/۱۲/۱۶). انتصاب حجت‌الاسلام والمسلمین سید ابراهیم رئیسی به ریاست قوه قضائیه. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41883>
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۳/۰۳). دیدار نخست‌وزیر عراق با رهبر انقلاب. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=56449>
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۴/۱۷). بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت سیزدهم. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56951>
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۵/۰۷). بیانات در مراسم تنفیذ حکم چهاردهمین دوره ریاست جمهوری اسلامی ایران. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=57210>
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۳/۳۰). دیدار اعضای ستاد برگزاری کنگره بین‌المللی شهدای مقاومت و مدافع حرم. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=56838>
- فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۳/۰۲). بیانات در منزل رئیس‌جمهور شهید حجت‌الاسلام والمسلمین رئیسی. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56549>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۰/۰۶/۰۶). بیانات در نخستین دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت سیزدهم. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=48588>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۴/۰۵). بیانات در دیدار مردمی در آستانه انتخابات

ریاست جمهوری چهاردهم در سالروز عید غدیر. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56789>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۱/۰۱). سخنرانی نوروزی در جمع اقشار مختلف

مردم. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=55731>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۳/۱۴). بیانات در مراسم سی و پنجمین سالگرد

ارتحال حضرت امام خمینی (رحمه‌الله). قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=56612>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۲/۰۶/۰۸). بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت

دولت. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=53710>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۱/۰۶/۰۸). بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت

دولت. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50834>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۱/۰۳/۱۴). بیانات در مراسم سی‌وسومین سالگرد رحلت

امام خمینی (رحمه‌الله). قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=50381>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۴/۰۲/۲۰). بیانات در دیدار کارگران. قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=60141>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۳/۰۳/۰۵). بیانات دیدار خانواده‌های شهدای خدمت با

رهبر انقلاب. قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=56528>

فرمایشات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۴۰۰/۰۴/۰۷). بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه.

قابل دسترس در: <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=48211>

ابوالحسنی، الهه (۱۳۹۱). حکمرانی مردم سالارانه، فصلنامه سیاست، ۴۲(۱): ۱-۱۹.

اختر شهر، علی (۱۴۰۱). اصول و روش حکمرانی مطلوب در انقلاب اسلامی با رویکردی بر اندیشه مقام

معظم رهبری، سیاست متعالیه، ۱۰(۳۷): ۱۵۷-۱۷۸.

اسماعیل‌زاده، حسن و همتی، مجتبی (۱۳۹۱). حکمروایی خوب راه چاره تحقق شهر خوب، اطلاعات

سیاسی - اقتصادی، ۲۸(۲۷): ۱۱۵-۱۰۲.

افطاری، بهنام؛ آبرومند، جمال و عرب بافرانی، محمدرضا (۱۴۰۴). فراترکیب مشخصات حکمرانی مطلوب آینده از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و با محوریت بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، آینده پژوهی انقلاب اسلامی، ۱۱-۶۲.

اکبری، زهرا؛ حکاک، محمد؛ وحدتی، حجت و نظریوری، امیرهوشنگ (۱۳۹۸). طراحی الگوی سه‌شاخگی حکمرانی خوب در سازمان‌های چندسطحی، فصلنامه مطالعات مدیریت راهبردی، ۱۰(۴۰)، ۱۹۵-۲۲۱.
آذربایجانی، مهدی؛ علی‌احمدی، علیرضا؛ رفیعی آتانی، عطاءاله و عبدالحمید، مهدی (۱۴۰۲). الگوی نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، نشریه دانش سیاسی، ۱۹(۱): ۱-۲۸.

بردبار، غلامرضا؛ ضرابی‌زاده، شیما و صالحی، طاهر (۱۳۹۴). ارائه الگوی حکمرانی خدامدار، مدیریت اسلامی، ۲۳(۲): ۹-۴۱.

بشارت، مهدی (۱۳۹۲). الگوی حکمرانی خوب در نظام مردم‌سالاری دینی از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، همایش مردم‌سالاری دینی، ۱۰(۳): ۳۷۰-۳۹۲.

بهادری‌جهرمی، علی و فتاحی زفرقندی، علی (۱۳۹۴). مردم و حکومت اسلامی: با نگاهی به جایگاه مردم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، تهران: پژوهشکده شورای نگهبان.
ترابی کلاته قاضی، علی (۱۴۰۰). ارائه الگوی حکمرانی متعالی با استنادی بر الگوی حکمرانی علوی، حکمرانی متعالی، ۲(۲): ۵۹-۸۸.

حیبی، آرش و سرآبادانی، مونا (۱۴۰۱). آموزش کاربردی SPSS، تهران: انتشارات نارون دانش.
حمیدی، کامبیز و رمضان شمس، امیرحسین (۱۳۹۸). مدیریت و حکمرانی در اسلام از منظر نهج‌البلاغه، رویکردهای پژوهشی نو در علوم مدیریت، ۲(۱۱): ۱-۵.

حیدری هراتمه، مصطفی (۱۴۰۳). مدل‌سازی ساختاری تفسیری مؤلفه‌های حکمرانی خوب، پژوهش‌های نوین در حکمرانی اسلامی، ۱(۱)، ۱۰-۳۹.
خنیفر، حسین و زروندی، نفیسه (۱۳۸۹). پژوهش کیفی: رهیافتی نو در مطالعات مدیریت، فصلنامه علمی راهبرد، ۱۸(۱): ۱۲۴۳۶۷e.

دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). الگو. در لغت‌نامه دهخدا، چاپ دوم، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
راغب اصفهانی، حسین بن محمد (۴۲۵ق). مفردات الفاظ القرآن، نشر: دارالقلم.
رجبی فرجاد، حاجیه و عزب دفتر، آسیه (۱۳۹۸). تأثیر حکمرانی خوب بر سلامت سازمانی با توجه به نقش میانجی رفتار سیاسی، چشم‌انداز مدیریت دولتی، ۱۰(۱): ۱۴۱-۱۷۰.

- رستگار، عباسعلی و موسوی داودی، سید مهدی (۱۴۰۱). طراحی و تبیین الگوی حکمرانی شفاف مبتنی بر آموزه‌های نهج‌البلاغه، مدیریت در دانشگاه اسلامی، ۲۴(۱۱): ۳۳۱-۳۶۶.
- رضایی، حسن و توحیدفام، محمد (۱۳۹۷). نسبت‌سنجی الگوی حکمرانی خوب و مردم‌سالاری دینی (با تأکید بر شاخص‌های حاکمیت قانون، مشارکت و پاسخگویی)، راهبرد، ۲۷(۸۹): ۳۵-۶۵.
- رفیعی مجتبی؛ علی‌احمدی، علی‌رضا؛ موسوی، محمد و کرمانی، محمد (۱۳۹۲). رهبری اخلاق‌مدار، ثمره پارادایم مدیریت اسلامی، پژوهشنامه اخلاق، ۶(۲۰): ۴۹-۷۶.
- رنگریز، حسن (۱۴۰۲). طراحی الگوی حکمرانی اسلامی مبتنی بر تعالیم دینی، پژوهشنامه انقلاب اسلامی، ۱۳(۴۶): ۱-۲۱.
- زادسر، لعیا (۱۴۰۳). واکاوی موانع اخلاقی و اقتصادی تحقق اقتصاد مقاومتی از منظر قرآن و سنت، پژوهش و مطالعات علوم اسلامی، ۶۴(۶): ۳۴-۴۴.
- شفقت رودسری، آریا و تبرزد، محمدسعید (۱۴۰۰). ارائه الگوی حکمرانی متعالی اسلامی - ایرانی بر اساس اندیشه‌های حضرت امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری(مدظله‌العالی)، حکمرانی متعالی، ۲(۱): ۷-۴۸.
- شیخی، سینا (۱۴۰۲). بررسی موانع حکمرانی مردمی در ایران و ارائه راهکارهایی برای ارتقای نقش مردم در حکمرانی (۱۸۹۲۹)، ماهنامه گزارش‌های کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۳۱(۲)، ۱۸۹۲۹
- صانعی، مهدی (۱۳۹۵). حکمرانی خوب: مفهومی نو در مدیریت دولتی، نشریه تدبیر، ۷(۱۷۸).
- صدر، موسی (۱۳۸۸). ادیان در خدمت انسان. تهران: مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امام موسی صدر.
- عابدی جعفری، حسن؛ تسلیمی، محمدسعید؛ فقیهی، ابوالحسن و شیخ زاده، محمد (۱۳۹۰). تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، ۵(۲): ۱۵۱-۱۹۸.
- عباس‌زاده، محمد و عباس‌زاده، محمد (۱۳۹۱). تأمل بر اعتبار و پایایی در تحقیقات کیفی، جامعه‌شناسی کاربردی، ۲۳(۱): ۱۹-۳۴.
- غفاری ساروی، مصطفی و انصاری بارده، رضا (۱۴۰۲). پویایی‌شناسی الگوی حکمرانی در جمهوری اسلامی ایران؛ توصیف و توصیه‌های سیاستی بر مبنای خوانشی از دیدگاه‌های آیت‌الله خامنه‌ای. فصلنامه علمی مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی، ۱۱(۳): ۱۲۹-۱۵۲.
- فراهیدی، خلیل بن احمد (۱۴۰۹). العین. تهران: نشر هجرت.
- کحیا، سعید؛ نایج، علیرضا و مظاهری، علیرضا (۱۴۰۲). الگوی حکمرانی اخلاقی از منظر اسلام در اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای. پژوهش‌های سیاست اسلامی، ۱۱(۲۳): ۲۱۱-۲۳۷.

- گندمی، امید و سواری، سعید (۱۴۰۳). مؤلفه‌های مدیر تراز آینده انقلاب اسلامی بر اساس سیره مدیریتی شهید رئیسی در منظومه بیانات مقام معظم رهبری، *آینده پژوهی انقلاب اسلامی*، ۵(۳): ۱۱-۳۷.
- متفکر، حسین و بهاروندی، سهیلا (۱۴۰۱). ارائه مدل مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمرانی اسلامی بر اساس تحلیل نظر خبرگان و کارشناسان حکمرانی مطلوب. *حکمرانی متعالی*، ۳(۱): ۳۱-۷۴.
- مطهری، مرتضی (۱۳۸۱). *آینده انقلاب اسلامی*، تهران: انتشارات صدرا.
- مطهری، مرتضی (۱۳۷۸). *پیرامون جمهوری اسلامی*، قم: انتشارات صدرا.
- معدنی، جواد؛ زندی، سعید و جوادی شیخ احمد، امین (۱۴۰۳). تکامل حکمرانی سالم در بستر خط‌مشی‌گذاری عمومی: رویکرد مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد، *حکمرانی متعالی*، ۵(۱): ۱۱۱-۱۳۳.
- میدری احمد (۱۳۸۵). مقدمه‌ای بر نظریه حکمرانی خوب، *رفاه اجتماعی*، ۶(۲۲): ۰-۲۶۱.
- نجفی سیار، رحمان و نیکونهاد، ایوب (۱۳۹۹). شاخص‌های حکمرانی مطلوب «دولت تراز انقلاب اسلامی» مطابق با بیانیه گام دوم. *مطالعات بین رشته‌ای دانش راهبردی*، ۱۰(۴۱): ۲۰۰-۱۷۳.

References

- Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic analysis. *Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297–298.
- De Hoogh, A. H. B., & Den Hartog, D. N. (2008). Ethical and despotic leadership, relationships with leader's social responsibility, top management team effectiveness and subordinates' optimism: A multi-method study. *Leadership Quarterly*, 19(3), 297–311.
- Farzmand, A. (2004). *Sound governance: policy and administrative innovations*. Praeger Publishers.
- Helliwell, J. F., Huang, H., Grover, S., & Wang, S. (2018). Empirical linkages between good governance and national well-being. *Journal of Comparative Economics*, 46(4), 1332–1346.
- Katsamunsk, P. (2016). The Concept of Governance and Public Governance Theories. *Economic Alternatives*, 2, 133–141.
- Ricciardelli, Alessandra. (2018). *Governance, Local Communities, and Citizens Participation*. Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance pp 2919–2932.
- Sanchez, E. M., & Lamchek, J. S. (2023). *Creating a sovereign wealth fund in a corruption-riddled country: Energizing transparency and sound governance with direct benefit-sharing*. *Resources Policy*, 81, 103244.
- Saunders, M., Thornhill, A., & Lewis, P. (2019). *Research methods for business students (Eighth Edition)*. Pearson.
- Setyadiharja, R., Kurniasih, D., Nursnaeny, P. S., & Nengsih, N. S. (2017). *Good Governance vs Sound Governance: A Comparative Theoretical Analysis. Proceedings of the International Conference on Democracy, Accountability and Governance (ICODAG 2017)*. International Conference on Democracy, Accountability and Governance (ICODAG 2017), Pekanbaru, Indonesia.
- Kaufmann, D. & Kraay, A. & Mastruzzi. (2007). *Governance Matters VI: Aggregate and Individual Governance Indicators 1996-2007*.

COPYRIGHTS

© 2024 by the authors. Published by The National Defense University. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

